

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на МАРИЯ КАЛИНОВА ДИМИТРОВА на тема
„ЛИТЕРАТУРНАТА ПУБЛИЧНОСТ И КОНСТРУИРАНЕТО НА ФИГУРИТЕ НА
МОРАЛНОСТТА“ (с научен ръководител проф. д-р Кирил Топалов)
от доц. д-р ЮЛИЯ НИКОЛОВА, член на журито за провеждане защитата на
представения труд и присъждане на образователната и научната степен „доктор“

Избраният проблем респектира с мащабността си и с нескритата амбиция на изследователката да обгърне многоизмерните тенденции, характерни за българската действителност от втората половина на XIX в., за да бъдат те систематизирани, прочетени и разгледани през калейдоскопа на трансформиращото се публичното пространство и утвърждаването в него и чрез него на един нов общокултурен етичен и естетичен кодекс - явления, които *de facto* отправят към идеите на Просвещението и новото модерно време, в което, по думите на самата авторка, човек „напуска интимното патриархално тяло, за да се консолидира към абстрактни универсални общности.“ Видим е стремежът съграждащата се през този период иновационна социокомуникативна система у нас да се включи в общеевропейски парадигми, като се конструира и осмисли посредством общата логика на световното културно развитие. В изследването си Мария Калинова се позовава на теоретическите постановки на мислители като И. Кант, М. Фуко, Ю. Хабермас, М. Хоркхаймер и Т. Адорно, П. Бурдийо и др.

Макар че анализира явления, случващи се преди век и половина, дисертантката се стреми те да бъдат изяснени от позициите на съвременните научни конструкти за публичност, морал, гражданско общество, роля на медиите (в случая възрожденската публицистика), фигурите на автора, възприемателя и др. По този начин - наред с общото обективно научно-теоретично вглеждане в миналото, авторката вмъква и един по-дълбинен субективно-метафоричен глас, отправен към днешния човек (своеобразно заиграване на ново ниво със Славейковия „двогуб задатък“).

По отношение на композиционната схема работата е структурирана изключително добре. Отделните глави и тяхната вътрешна организация, цитирането и т.н. се отличават с умението да бъде извлечено значимото и акцентирано върху него чрез съответния тип номинация. Това се забелязва и при изготвяне на библиографията. Например разделът „Извори“ не изброява събраните съчинения на ползваните автори, а посочва конкретни заглавия, пряко обвързани с литературната публичност, като са пропуснати материали, цитирани в самия текст, но с допълваща функция. А в библиографския справочник „Изследвания“ са изброени над сто и шестдесет конкретни източници.

Същинската част на труда започва с втора глава, която, назована непретенциозно „Предварителни бележки“, задълбочено разглежда основните научни постановки и избраната методологична схема. Тезисно са представени отделните раздели на дисертационна работа, дефинирани са използваните теоретически термини, акцентирано е върху съвременни изследвания, подкрепящи и подпомагащи разработката на темата. Следващите четири глави очертават различни дискурсивни нива на литературната публичност и конструираниите чрез нея фигури. За пръв път така обстойно се разглеждат позициите на П. Р. Славейков (споделени на страниците на в. „Македония“) относно ролята на печата, публициста и самата публика за формирането на гражданско общество с нов морал. Би могло да се потърси по-богата палитра от текстове и на други възрожденски публицисти. Истинска находка е материалът в трета глава - „Стеснена публичност: тайното мнение през Възраждането“. Дори при несъгласие и желание за дискусия по някои акценти в този раздел, не може да се отрече

ярката емоционална позиция на изследователката. Почти във всяка глава има разработки, които се отличават с оригиналност и смели авторски виждания (напр. 3.6. Глаголицата; 6.5. Дивачеството като парезия. Парадоксът „Див Дядо“ и др.). Много добре са очертани отделните нива на възрожденската литературна публичност, тяхната последователност, както и синхронната им мрежовост.

Но желанието за всеобхватност и изчерпателност е довело и до някои слабости. Преповторени са твърде обстойно вече проучени въпроси около публицистиката, епистоларията, литературната критика, етимологичният летопис на „фигури“ и т.н., подробно е преразказан случаят „Каспар Хаузер“ и др. Прекаленото увлечение по предисторията и детайлите, обвързани с разглежданите теми, са предизвикали уговорката „за постоянно излизане извън дисциплинарните рамки на труда“, „прекрачвания и разширение на границите и тематичния обхват“. Тези „излизания“ нарушават логиката на едно целенасочено и доминиращо интерпретиране на основния проблем, както и до по-цялостни финални изводи. Те правят текста трудно четим.

Това, което прави впечатление е, че отделните части от работата имат свой живот - всяка глава като че ли ползва определен и то различен научен ракурс. Изводите по някои подтеми се оказват по-задълбочено анализирани сами за себе си, отколкото в контекста на цялото. Авторката се „задъхва“ от нови идеи. Дори в заключителната част, чиято задача е обобщаваща, се срещат иновации, родени в момента и неразгърнати в работата, но достатъчни интересни за по-нататъшни изследвания. Тази „накъсаност“ на текста може да се приеме не само в критичния ѝ аспект, а като тенденция за една модерна мрежова интерпретация на дисертационна тема. Някои от нишките все още търсят връзка в общата „паяжина на смисъл“, но от друга страна - обяснимо е, че поради своята многопосочност и обвързаност с редица други важни въпроси, темата изисква такъв тип вглеждане. В крайна сметка - докторантката е излязла победителка в битката с полифонията от теоретически зададености, книжовна емпирия, разнопосочни литературни и социокултурни явления, фигури и т.н.

Като препоръка (мисля, че тази слабост е всеобща тенденция у младите изследователи) - нужно е приземяване от високата теоретическа схема към конкретните явления и тяхната (в случая - времева, социокултурна и национална) специфичност. Например употребата на лексемата „интелектуалец“ (и то в духа на дефиницията „обществен учен, свързващ академичното с реалното време“), както и прякото пренасяне на някои дихотомии от теоретични постановки (интелектуалец/учен - дивак) не са най-уместни за възрожденските книжовници и публицисти - термините на Славейков в това отношение се оказват по-находчиви (всъщност не случайно авторката често ги използва). Факт е, че дори при цитирания процент на висшистивестникари (42,9%; т.е. 133), то основните фигури, изявили идеите и очертали функциите на литературната публичност (П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев, Д. Войников, И. Блъсков и др.) не се вметват в посочената категория. Същото се отнася и до термина „литератор“, употребен за възрожденското време.

При осъзнатостта, че става дума за механични и чисто технически грешки, все пак неприемливи са допуснатите в дисертацията и в автореферата неправилни посочвания на годините - в м. XIX век, т.е. 18.. г., на доста места е изписано 19.. г., т.е. XX век (вж. с. 32, 37, 70, 111; с. 14).

В заключение заявявам, че представеният докторантски труд е приносен, авторката се е справила много добре с поставената ѝ задача и твърдо подкрепям мнението на Мария Калинова Димитрова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

10 август 2011 г.

доц. д-р Юлия Николова